

ŠPANĚLŠTÍ BOURBONI

Juan Granados

Historie nejmocnější panovnické dynastie v Evropě, od Filipa V.
až po Juana Carlose I. Lesk a bída starobylého rodu,
který dal Francii a Španělsku nejvíce králů.

ŠPANĚLŠTÍ BOURBONI

Juan Antonio
Granados Loureda

GRADA PUBLISHING

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Juan Granados

Španělští Bourboni

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

obchod@grada.cz, www.grada.cz

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

jako svou 4825. publikaci

Odpovědný redaktor Jiří Krejča

Přeložila Andrea Fajkusová

Sazba Q point

Počet stran 264

První vydání, Praha 2012

Vytiskla Tiskárna PROTISK, s.r.o., České Budějovice

© 2010 Ediciones Nowtilus S.L.

Czech language edition © Grada Publishing, a.s., 2012

Kniha byla přeložena z originálu **Breve historia de los Borbones españoles**,
vydaného nakladatelstvím Nowtilus, Španělsko.

*Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami
nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.*

ISBN 978-80-247-4097-3 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-7185-4 (elektronická verze ve formátu PDF)

ISBN 978-80-247-7186-1 (elektronická verze ve formátu EPUB)

Obsah

Předmluva.....	9
Úvodem	13
Dynastická otázka, válka o španělské dědictví a utrechtský mír	23
Kapitola 1: Filip (1700–1746) a Ludvík I. (1742).....	27
Vliv bourbonské dynastie, nové způsoby a zvyky	27
Nové uspořádání.....	31
Vdovec Filip V. a druhé manželství s Isabelou Parmskou, přezdívanou brava donna	34
Ludvík I., král, který králem vlastně nebyl	41
Druhé období panování. Králova maniodepresivní neuróza. Carlo Farinelli, zpěvák nebo kouzelník?	42
Poslední králova léta	48
Kapitola 2: Ferdinand VI. (1746–1759), příjemná neutralita.....	51
Konečně králem, „mír s Anglií a s nikým válku“	54
Plány markýze de la Ensenada, nevšední aktivita neklidného ducha. Hospodářství, věda a špionáž.....	55
Poslední léta, mezi „flotilou na řece Tajo“ a smutným koncem ve Villaviciosa de Odón	61

Kapitola 3: Karel III. (1759–1788), osvícenský absolutismus.....	69
Několik poznámek k Neapolskému království.....	71
Králem Španělska	73
Portrét shovívavého krále.....	75
První karolínské reformy. Vzpoura proti Esquilachemu ...	79
Dobré roky, Aranda a Campomanes	83
Šťastný závěr života: doba Floridablanky	85
Poslední roky	88
 Kapitola 4: Karel IV. (1788–1808). Krize a revoluce	91
Revoluční doba.....	96
Otec proti synovi; ostuda v Aranjezu a dusno v Bayonne.....	99
Španělsko ve válce	103
Roky v exilu	109
 Kapitola 5: Ferdinand VII. (1808; 1813–1833). Liberálové a absolutisté.....	113
Komplexy budoucího krále	113
Valençay	118
Ferdinand znovu na trůnu. Podlézavci a liberálové.....	121
Liberální tříletí.....	126
Neblahé desetiletí.....	130
Konec panování, salický zákon a karlistický problém	133

Kapitola 6: Isabela II. (1833–1868).

„Žena se smutným osudem“	137
Konec první karlistické války a exil Marie Kristiny.	
Isabela II., královna Španělska.....	142
Isabela II., královna Španělska.....	147
Podivné manželství	148
Milostná dobrodružství a pokání.....	150
Budování liberálního státu.	
Od „epizody Olózaga“ až po období umírněnosti	154
Klidná revoluce a liberální unie (1854–1868)	156
„Když Španělé dobyli Vietnam“	159
Revoluce a exil.....	160

Kapitola 7: Alfons XII. (1874–1885)..... 163

Alfons, od infanta k exulantovi	163
Poklidné roky studia	165
Cesta návratu.....	170
Restaurace Alfonse XII.	173
Limity systému: „střídání stráží“ a kasikismus.....	175
Slibné kralování.....	178
Dvě královské svatby	183
Pomíjivá monarchie	185

Kapitola 8: Alfons XIII. (1886–1931).

Kronika nezdaru.....	187
Poznámky k regentství Marie Kristiny Habsburské.....	188
Válka o Kubu a krize roku 1898.....	190
Královo dětství a mládí.....	194
Svatba a tragédie.....	196
Krize politického systému období restaurace.....	201
Železné roky	202
Diktatura a krize monarchie.....	207
Exil.....	210

Kapitola 9: Juan Carlos I. (1975–).....

Několik poznámek k Juanovi Bourbonskému, hraběti barcelonskému (1913–1993). Příběh frustrace	215
Od korunního prince po „uchazeče o trůn“	215
Estoril. Zraky se upírají ke Španělsku.....	223
Juan Carlos, od „dona Juanita“ po kandidáta na španělský trůn.....	233
Cesta na trůn.....	245
Králem Španělska	247

Všeobecná literatura

261

Specializovaná literatura.....

261

Předmluva

Pro Španěly, kteří právě pohřbili Franka, neznamenalो prohlášení Juana Carlose I. králem nic jiného než nejistotu, odrážející jejich zkušenosti z historie: zase Bourboni. Pro některé to byl král Juan Carlos I. Krátký, pro většinu symbolizoval španělské *fátum*¹ – jeden rozkazoval, ostatní poslouchali a kromě toho politika stejně nikoho nezajímala. Franco ho prostě posadil na trůn a ... tak tam seděl. Na jak dlouho?

Tehdy, v roce 1975, však Španělé určitě nepřemýšleli o tom, že v případě této dynastie není toto ovzduší nejistoty po usednutí nového prince na trůn nejen ničím novým, ale že jde o jakousi historickou konstantu. A nejen ve Španělsku. Stejně tomu bylo v kolébce bourbonské dynastie, ve Francii 16. století, kde to „vše začalo“, jak připomíná Juan Granados, „25. července 1593 v Paříži úspěchanou konverzí ke katolické víře“. Pak přišly královraždy, protežované menšiny, revoluce – fronda – a mladý král, Ludvík XIV., který dal od prvního dne své vlády jasně najevo, že rozkazuje on a nikdo jiný: *ad legibus solutus*. Nejistota skončila... až do roku 1789.

Ve Španělsku však byl od příchodu prvního Bourbona v roce 1701 každý *nástupnický přechod* bez výjimky obtížným porodem, který krále nutil k tomu, aby byl z počátku (přínejmenším) *smělý*. Navzdory zákonu o kontinuitě, který platí ve španělské monarchii, představuje totiž nový král vždy riziko (někdy dokonce i pro starého krále, jak zjistil Karel IV., otec), hádanku (královna vdova Isabela Parmská neočekávala ze strany Ferdinanda VI. takové opovržení a Barbara zas tolik lásky), rozchod (Karel Bour-

1 Pozn. překl.: Fátum znamená osud.

bonský... a jeho karlisté), nepřijemnosti (Alfons XII., ještě chlapec, otec „takového královského nic, ale už krále“, řečeno slovy Práxedese Matea Sagasty), problém (Isabela II., ještě holčička a...), „neomluvitelnou katastrofu“ od roku 1926 (Alfons XIII., král, který opustil Španělsko) nebo řešení směřující ke čtyřiceti letům bezpráví (Juan Carlos I.). Jak říká Juan Granados, je možné, že k tomu všemu došlo kvůli „příslovečnému bourbonskému lpění na tradicích“. Bourboni „vždy povstanou ze svého popela“.

Juan Granados je odvážný autor, význam této jeho knihy spočívá především v jeho cti vzdělance, vrozené poctivosti a snahy dobrat se historické objektivitě, která musí dílu o Bourbonech na této úrovni nutně dominovat. A to je to, co je pro něj a tuto knihu spásou, v dnešní době, kdy názory bez důkazů – mediální povyk –, cynismus různých výkladů dějin a politicky zainteresovaný revisionismus zahánějí historickou prokazatelnost (a samozřejmě i pravdu) do kouta. Vládnoucí dynastie Bourbonů a její potomci jsou dnes opět všude... jen v historických knihách nikoliv. Pokud si dobře vzpomínám, poslední seriózní pokus o napsání dějin rodu Bourbonů spadá do roku 2000 (mimořádně, tento soubor zahrnuje poslední „historické“ dílo zesnulého Javiera Tusella o Juanu Carlosovi I.). Proto je tato kniha, která vychází o deset let později, o to zajímavější.

Juan Granados je profesorem historie na gymnáziu – vykonává tedy veřejnou službu. Navzdory těm, kdo na tyto chráněné *veřejné zaměstnance* útočí – a poté usilují o to, aby vychovávali jejich děti! – toho dává ještě více, než se po něm žádá (což ostatně není u zasloužilého profesorského sboru nic výjimečného). Je tedy jedním z těch, o nichž Campomanes² mluvil jako o fantastech

2 Pozn. překl.: Pedro Rodríguez de Campomanes byl španělský politik, právník a ekonom. Byl ministrem financí a předsedou Rady Kastilie za Karla III.

vymýšlejících si bláznivé reformy: „Nechtějí nic pro sebe; všechno dávají ostatním.“ Profesori jako Granados učí ve škole i mimo ni, proto sepsal *Dějiny Ferrolu, Dějiny Galicie a Dějiny současného Španělska*.³ Kompletní soubor dějin: místních, regionálních, národních. O Granadosovi nelze říct, že si žije pohodlně a v klidu, který mu skýtá doživotní profesura, dvě hodinky vyučování denně.

Granados napsal i tři, samozřejmě historické, romány, přičemž jeden z nich je výjimečný: *Sartine y el caballero del punto fijo* (Sartine a rytíř pevné mušky, 2003). Jeho romány se čtou skoro jako historické texty – tedy podobně jako Delibesův *El Hereje* (Kacíř) – zatímco jeho historické knihy jsou napsané tak dobře, že se čtou jako román, jako je tomu i v tomto případě. Je to tedy především dobře napsaná kniha.

Juan Granados nám zkrátka prokázal další službu: napsal tuto knihu o vládnoucí dynastii, abyste se vy, čtenáři, mohli v klidu obeznámit s nezpochybnitelným průběhem historických událostí, které se odehrávají v dichotomii král – království, v níž my, Španělé, žijeme už celá staletí. Vzhledem k tomu, že lze očekávat, že se v královském paláci brzy znovu usídí nejistota, že dojde ke střídání na trůnu, má čtenář díky této knize po ruce přehledné informace a solidní argumenty k tomu, aby se mohl podílet na tom, co bude, dnes stejně jako včera, nadále charakterizovat Španělsko, podobně jako býčí zápasy a fotbal. Aby mohl vyjádřit, nahlas a jasně, co si myslí o Bourbonech, ať už bude mít po ruce konkrétní údaje nebo ne (to je samozřejmě to nejmenší). Urážka majestátu, ano, ale také – a někdy neslučitelně s tím – urážka španělského lidu. Uvidíme, zda se tento lid, který se stal – především po puči z 23. února – „juancarlistou“,

3 Pozn. překl.: Historia de Ferrol, Historia de Galicia, Historia Contemporánea de España.

jednoho dne stane také „felipistou“ a oživí tím staré tajemství, které umožňuje ono „přísluvečné přežití“ tak španělského symbolu, jakým je monarchie... v zemi, která už dlouho touží po dobře spravované republice!

José Luis Gómez Urdáñez
profesor moderních dějin

Úvodem

„Paříž stojí za mši“.

Původ rodu Bourbonů

Příjmení Bourbon, ve Španělsku psáno Borbón, pochází z místního názvu hradu *Bourbon-l'Archambault*, ležícím ve francouzském departementu Auvergne (okres Moulins). Ten byl rodovým sídlem všech členů tohoto šlechtického rodu, jenž je podle genealogů potomkem druhé větve dynastie Kapetovců, vládnoucí ve Francii v letech 987–1328. Bourboni žili pod mocenským vlivem dynastie Valois, která panovala ve Francii od roku 1328 až do roku 1559, kdy tento rod vymřel po meči. Kořeny mimořádného úspěchu plodné dynastie Bourbonů je třeba hledat právě v nezadržitelném úpadku rodu Valois a jednom šťastném rozhodnutí: vévoda Antonín Bourbonský (1537 až 1562) se oženil s dědičkou navarrské dynastie Janou de Albret a stal se navarrským králem. Tím tento spíše venkovský a průměrný rod vstoupil s nečekanou razancí do „velkých dějin“ Francie.

Šťěstí se velmi brzy stane spojencem novopečeného navarrského krále, když roku 1559 předčasně umírá Jindřich II. a zanechává po sobě prázdný trůn a vládu Francie v nedobrých rukou vévodů de Guise a královny vdovy Kateřiny Medicejské. Bourbonský vévoda, jako vůdce všech

Pohled na mateřský hrad Bourbonů v Moulins,
dnes z velké části úctyhodnou zříceninou.

francouzských hugenotů (protestantů), proti nim vojensky vystoupí s cílem získat korunu nejlidnatějšího království Evropy. Francie, zmítaná krutými náboženskými válkami, se zachová k dynastii Bourbonů velkoryse. Během nepřátelských útoků zemřou tři synové Jindřicha II., zástupci mužské větve rodu vévodů de Guise a samotná regentka, a cesta pro třetího syna Antonína Bourbonského, Jindřicha III. Navarrského, je volná. Na trůn usedá jako Jindřich IV. Samozřejmě že se to neodehrálo tak jednoduše, brány Paříže se Jindřichu Navarrskému otevřely až poté, co se naprosto pragmaticky – tato vlastnost bude od té doby nejdrahocennějším rysem bourbonské dynastie – rozhodl uchýlit do náruče katolické víry. Protestantskou doktrínu zavrhl slovy „Paříž stojí za mší“, jasně dokládajícími, že si francouzský trůn skutečně vysloužil konverzí ke katolicismu. Jeho krok se zapsal do historie jako jeden z nejlepších příkladů politické praxe, v těsném závěsu za obratnými vytáčkami v Machiavelliho *Vládcí*. Toto gesto, které již v předstihu podtrhl přáním, aby si všichni jeho poddaní mohli každou neděli dopřát „kotlík slepičí polévky“, a vydáním Nantského ediktu (1598), kterým započalo plodné období náboženské tolerance ve Francii, za královskou korunu rozhodně stálo a položilo definitivní základy nejmocnější královské dynastie v evropských dějinách. Avšak ani dobré vize neuchránily Jindřicha IV. před podivnou vraždou spáchanou na něm ještě podivnějším Françoisem Ravaillakem. Již jen pouhé líčení toho, co spravedlnost provedla s jeho vrahem, jasně poukazuje na nové způsoby a zvyky monarchie, která chtěla být nejdříve příkladem poslušnosti a potom jednoduše absolutistickou monarchií:

Ravaillac byl mučen po tři dny, potom ho odvedli na náměstí Grève. Tam mu kleštěmi vyrvali prsní bradavky a další kusy masa, rozžhavenými železy

François Ravaillac, vrah Jindřicha IV. Bourbonského. Ravaillac byl temnou postavou, přesvědčen o tom, že ho Bůh pověřil, aby skoncoval se životem ochránce hugenotů.

ho pálili na různých částech těla (na hrudi, bocích a nohou). Ruku, která svírala vražednou dýku, mu spálili v hořící síře a na rány a popáleniny mu nalili směs roztaveného olova, vařícího oleje a hořící pryskyřice. Jakmile s tím skončili, přivázali ho za ruce a za nohy k ocasu čtyř koní, kteří ho roztrhali na kusy. Jeho údy byly spáleny a z celého těla zbyl jen popel.

Tolik shrnutí „Úryvku ze záznamů Pařížského parlamentu o trestním řízení proti Françoisovi Ravaillacovi poté, co spáchal vraždu na králi Jindřichu IV., včetně ústního procesu a mučení, kterému byl podroben, a o tom, co se událo na náměstí Grève během jeho popravý“.

Od té doby následníci Jindřicha IV. neprojevovali přílišné sklony k ústupkům vůči lidu. Vždy však k němu zaujíмали otcovský postoj a často také pozici divotvorce, což se ukázalo jako účinné jak pro jejich záměry, tak pro politický a hospodářský vzestup jejich království. Bezvýznamný Ludvík XIII. (1610–1643), nástupce Jindřicha IV., měl tu smůlu, že jím opovrhovaly dvě nejdůležitější ženy jeho života, nejdříve jeho matka Marie Medicejská a potom jeho manželka Anna Rakouská, dcera španělského krále Filipa IV. Nicméně na druhou stranu byl tento žárlivý a podezřívavý král, jehož zvěční v 19. století Alexandre Dumas ve své mušketýrské sáze, i dítětem štěstěny, protože se mohl obklopit vskutku výjimečnými osobnostmi, mistry umění vládnout. Jejich hlavním představitelem byl kardinál Richelieu, v mnoha ohledech otec toho, čemu se začalo říkat „státní zájem“. Toto krédo bylo nadřazené všemu ostatnímu, ať už se jednalo o náboženské vyznání, dohodu, smlouvu nebo spojenectví. Richelieu zavedl ve Francii novátorský a moderní způsob vládnutí, který zahrnoval centralizaci správy a poslušnost feudálních pánů, a nastínil tak počátky toho, co se brzy stane absolutismem

Mučení Ravaillaca na náměstí Grève v Paříži.
Šlo o státní popravu, jejíž exemplární charakter byl
naplánován do nejmenších detailů.

Krále Slunce. Absolutismem spíše zamýšleným než reálným, přesto můžeme-li označit nějaké evropské království za absolutistické, potom to byla bezpochyby Francie Ludvíka XIV. (1643–1715), dědečka a hlavního mentora Filipa V., prvního Bourbona na španělském trůně. Mimochoodem dědečka, který byl mužem činu a který byl schopen, jak vyprávějí kroniky, přijímat cizí vyslance a zmocněnce pohodlně usazený na své toaletní židli ve Versailles. On na to měl alespoň židli, jeho dvořané se museli spokojit pouze s hromádkou slámy za paravánem v kterémkoli sále paláce; koneckonců jen on byl Bohem pomazaný král a ztělesněním mytického svatého Ludvíka.

Když na tohle navážeme a zopakujeme si od začátku všechny zvraty dlouhého panování Ludvíka XIV., nalez-